

ZIJA DIZDAREVIĆ: JEDEN DEŇ V MOJOM MESTEČKU

z bosenštiny preložil Marek Čorba

Zija Dizdarević sa narodil vo Vitini u mesta Ljubuški v západnej Hercegovine 18. februára roku 1916. Jeho detstvo a mladosť sú ale späťe s mestom Fojnica, kam sa jeho rodina pár rokov po jeho narodení presťahovala. Po dokončení základnej školy navštevoval gymnázium v Sarajeve a pokračoval učiteľskou školou, ktorú s výborným prospechom zakončil roku 1936. Tu niekde sa začala aj jeho literárna kariéra. Už ako stredoškólak publikoval svoje prvé literárne práce, no podielal sa aj na školských štrajkoch, kvôli čomu ho perzekuovali. Jeho aktivity proti režimu mu znemožnili vyučovať a nemohol si ani nájsť inú kvalifikovanú prácu. Na chleba si zarábala ťažkou fyzickou prácou. Roku 1937 začal študovať pedagogiku a psychológiu na filozofickej fakulte v Belehrade, kde sa jeho literárne diela začali objavovať v mnohých novinách. Práve v tomto období sa spoznal a priatelil s ďalším známym spisovateľom, Brankom Ćopićom. Ruka v ruke s jeho literárnymi úspechmi však rozkvitla aj jeho politická angažovanosť. Ako jeden zo signatárov otvorených listov poprednej belehradskej študentskej mládeže bol čoskoro zatknutý a uväznený. Z belehradskeho väzenia sa mu však podarilo utiecť a v prvom roku druhej svetovej vojny (to mu nebolo ešte ani 30 rokov) pôsobil ako ilegálny spolupracovník odboja jak vo Fojnici, tak v Sarajeve. Deň pred jeho nástupom do partizánskej armády (jednej februárovej noci roku 1942) ho v sarajevskej kafane spoznal tajný agent. Okamžite ho zatkli a odviekli do nechválne známeho ustašského koncentračného tábora Jasenovac. Tam ho čoskoro popravili.

Mesto teraz žije smutne a zabudnuto, ako keby jeho vlastníka dávno niekde zomrel. Dvadsaťpäť kafan, medzi nimi obchody, prázdne dielne, bez hlasu. Tu i tam buchne kladivo. Zamyslený človek drží v ruke rozšliapanú topánku a pozerá niekam ponad ňu. Ako vyplznutí psy, ktorí sa vlečú okolo stien harémov - tak sa javia starosti v tejto chvíli: bledé, a niektoré hneď ujdú, akonáhle ich niekto okríkne z pohoršenia.

Nič. Prastaré bosanské nič.

Ramiz Sahačija zavinutý v kabáte a s rukami za chrbtom vyšiel z Ibrahimovej kafani, pískajúc si, ani sám nevediac čo, a pozrel sa najprv vpravo.

Nuž, Šeho ani dnes nemal čo zabiť a mäsiareň mu ostala zatvorená. Danko (ten čo vie napodobniť každý hlas, ľudský aj zvierací) sa motá lenivo po dielňach a ponúka zdarma svoju schopnosť; plače ako Zvonko a kikiríka ako kohút, no nikto sa mu už nesmeje. Luka, celý opálený z kydania hnoja a čistenia pánskych maštalí, odmeral svojich sto krokov tak ako vždy prechádzajúc sa v tom svojom zamyslenom priestore; zaráž sa ako by ho zrazu niečo osvietilo, chvíľu sa venuje myšlienke a potom opäť klusom: sto krokov, otočí sa, zase sto krokov, znovu sa obráti!

Pritiahnutý nejakým rozhovorom sa Ramiz otočil vľavo. Fetfo i Jozo, opití (už tretí deň Fetfo pije, akoby v tom pití chcel utopiť nejaké obrovské bremeno), podopierajú súčasne jeden druhého, nepočujúc a nerozumejú sa.

– Pozri, hej tu! Heeej-tu! - vykrikuje ostro Fetfo kívajúc sa. – Teraz som spal a zrazu fajčím tento hnus za dinár, toto, môj drahý, toto je koniec sveta. Heeej!

– Tak to je, hovorím ti, ver mi, až dôjdeš na križovatku, vektor ti zniekadiaľ priniesie nejaký smrad. Hovorím ti...

– Hej tu! To ti je záhuba a ja viac neverím...

Psia viera, obľudná myslí si nevzrušene Ramiz a minie ich odmerane, ako človek ktorý sa neponáhla smerom k Sadikovmu hostincu.

Dva ostré nože, masťné a čierne od predlhej cesty sedia v hostinci a blahosklonne uspokojujú zvedavosť sedliakov:

– My, Nemci niesme, my Slofenci sme, Jugoslofenci sme, my...“

Ramiz si sadá k oknu a oprie sa čelom o sklo. Tí dvaja *Jugoslofenci* ukazujú nejaké vynálezy, ako dostať vajce do fľaše a ako sa dinár dá točiť na špičke ihly. Ramizova znudenosť dosahuje stupňa, kedy sa človek začína s napätým výrazom sám kopat hľadaj-

úc nejakú zatúlanú myšlienku, alebo spomienku. Sedí nervózne u toho okna a v tejto svojej nečinnosti nemá nič čo by mu zatriaslo myslou a prebudilo spiace spomienky. Včera ušiel z domu a od ženy tajne dúfajúc, že nájde nejakú prácu alebo nejakú skúsenosť, zážitok, že sa mu aspoň niečo stane, že sa ho niekto spýta niečo pekné; a čo z toho? Prešiel trikrát čaršijou, vystriedal päť kafan, stále očakávajúc nejakú udalosť.

Psia viera, obľudná – zdajú sa mu čoraz viac čudnejšie tie podfuky ktoré predvádzajú zvedavým sedliakom, a tak sa odoberie zase blúdiť čaršijou.

A vonku je všetko ticho, kludné, no zároveň v nejakom napätom očakávaní... Niečo sa predsa musí stať! Vzduch je tak kludný, ako pred búrkou. Len než sa pohľad alebo myšlienka niečoho chyti...

Odsopdu čaršije, až od zatačky k Holubovej kafane sa zrazu prirútil záprah: dvaja bieli, plamenní žrebci, zelene natretý kočiar *pasážiera*, a v ňom žena s rozpustenými čiernymi vlasmi. Kočič plieska korbáčom; kone besnia, lesklé hrivy vejú a Ramizovi sa v tom sne zdá, akoby medzi tými hrievami horeli oči, zapálené...

Každý položil kladivo aj ihlu a ľudia povychádzali z dverí. Po jednu dobu všetko stálo ako ohromené. Zastavené životy, ako podrobené nejakému rozkazu sa v tej chvíli obrátili nazad. Horúčkovito, rýchlo, ako sa to môže len v panike jedného nezmerateľne krátkeho okamihu ktorý hrozí, že chce teraz hneď prejsť, prebehnúť – ľudí potopiac vo svoju minulosť hľadajúc to svetlé a krásne, ono drahé čo zakopali a uchovali hlboko v sebe ako vzácny poklad. Vynesené svižnými skokmi oných bielych žrebčov a hlasnou farbou pominuteľného pasažiera, myšlienky su naraz uponáhľané, mnohopočetné a zmätené. Niekto si spomenul na detstvo a Sudžukové gajdy, niekomu prišlo na rozum polozabudnuté putovanie mesačným sviatom tej noci, keď hudobné nástroje potichu, bezútešne spievali; niekto si našiel v spomienkach výlet po prístavoch, keď ešte u nás bol tamburínsky zbor a tancovalo sa koleso. Niekomu zas prišlo ľúto a smutno za niečim, čo sa už nemôže nijako vrátiť, no srdce má toho stále plné a s povzdychom zaseknutým v hrdle ho to dusí. Eh!...

Aj Ramiz si premietol svoj život a potom úporne, ako lúštiac, sledoval jeden obraz: on u vojska v Sobotici, je nedeľa, a je s Mehom. Široká ulica je zahalená predvečerom. Na rohu postáva Maďarka, usmievavá bruneta, a vietor sa jej pohráva s vlasmi. A za nič na svete si nevie spomenúť, čo bolo ďalej. Akoto, že zmizlo to smejúce sa dievča, alebo žena, čo nasledovalo potom? Takto stojí na jednom mieste otvorený život Ramiza Sahačija a cez tento otvor prenikajú obrovské neznáme priestory, široké ulice po svete a teplé predvečery, ženy bielych usmievavých zubov, cesty ktoré sa topia v hmle neistoty, ľudia... Strhne ho náhla túžba, rúti sa *strmhľav*, beží k nemu, stúpa do hrdla a tam ostáva stáť.

Uh!...

A keď drncanie tých kolies úplne zmlklo a všetko sa opäť vrátilo do pôvodného stavu, ľudia sa s unaveným výrazom na tvárach vrátili k svojim čiernym zlomeným stolcom. Niekto opravuje rozšliapanú topánku (jedinú za posledných pätnásť dní), a Šehova mäsiareň ostáva zatvorená. Danko kikiríka, Luka sa prechádza, Musa nesie na pleciah vrece kukurice.

Ramiz výjde zo Sadikovho hostinca, utiahne si kabát a s rukami za chrbtom sa obzerá vpravo aj vľavo – v ktorej kafane ešte nebol – potom si zapíska.

Nič. Prastaré bosanské nič.

Dnes je Zija Dizdarević na Balkáne veľmi známy a takmer každá učebnica literatúry pre základné a stredné školy obsahuje aspoň jednu jeho poviedku. Jeho príbehy popisujú realistické zobrazenie každodenného života s určitou dávkou sociálnej kritiky. Jeho diela sú napísané autentickou bosenštinou v hovorovom dialekte, ktorým sa toho času bežne rozprávalo. Všetky jeho diela boli publikované až po jeho smrti. Poviedka *Jeden deň v mojom mestečku* (*Jedan dan u mojoj kasabi*) pochádza niekde z rokov 1937–1941 a vyšla (nielen) v zbierke *Prosanjane jeseni: sabrane priče* vo vydavateľstve Svjetlost v Sarajeve.